

СУДОУСТРІЙ ТА СУДОВА ПРАКТИКА; ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Драган О.В.,

*кандидат юридичних наук,
старший радник юстиції,
заступник начальника*

*Департаменту підтримання обвинувачення
та представництва інтересів держави в судах
Генеральної прокуратури України*

УДК 343.163

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

Постановка проблеми. Однією з конституційних функцій прокуратури є представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (ст. 131-1 Конституції України) [1].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 13 грудня 2012 р. № 18-рп/2012 зазначив, що виконання судового рішення є невід'ємним складником права кожного на судовий захист та охоплює, зокрема, визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства та держави (п. 2 мотивувальної частини) [2].

Провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадією загального провадження. Тож виконавче провадження не має бути відокремлене від судового, і ці обидва провадження мають розглядатись як цілісний процес (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Янголенко проти України» № 14077/05 від 10 грудня 2009 р.) [3].

Прийняття судом рішення не є кінцевою стадією механізму реалізації функції представництва. Вирішальним етапом у діяльності прокурора є саме виконання судових рішень, оскільки з цим пов'язане поновлення порушених чи оскаржуваних прав та інтересів, представництво яких здійснює прокурор. Для досягнення цієї мети не досить отримати захист у формі рішення, яке пройшло всі інстанції оскарження та набуло чинності. Саме виконанням рішень суду завершується процес представництва прокурором інтересів держави у визначених чинним законодавством випадках у порядку виконавчого провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням здійснення прокурором функції представництва на стадії виконання судових рішень у своїх працях приділяли увагу такі видатні науковці, як М.В. Руденко, М.Й. Штефан, С.Я. Фурса, К.В. Гусаров та інші.

Метою статті є з'ясування практики Верховного Суду з питань представництва прокурором інтересів

держави під час виконання судових рішень. **Завданням** – у зв'язку із змінами в законодавстві та роботою нового Верховного Суду необхідно проаналізувати останні позиції суду із зазначених питань.

Виклад основного матеріалу. Чинне законодавство надає право учасникам виконавчого провадження на стадії виконання рішення звертатись до суду із заявами та скаргами. Підставами такого звернення є найчастіше такі випадки, визначені Законом України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. зі змінами та доповненнями (далі – Закон України «Про виконавче провадження») [4]: 1) оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців і посадових осіб державної виконавчої служби (ст. 74); 2) звернення до суду або органу, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) про роз'яснення рішення (п. 10 ч. 3 ст. 18); 3) встановлення чи зміна порядку та способу виконання рішення (п. 10 ч. 3 ст. 18, ст. 33); 4) відстрочка чи розстрочка виконання рішення (п. 10 ч. 3 ст. 18, ст. 33).

Зважаючи на те, що відповідно до ст. 14 Закону України «Про виконавче провадження» (далі – Закон) прокурор є учасником виконавчого провадження, він бере участь у судовому розгляді вищезазначених заяв і скарг.

Сьогодні важко переоцінити роль органів прокуратури у здійсненні захисту інтересів держави на стадії виконання судових рішень шляхом представництва в суді. Практика показує, що отримати рішення щодо задоволення позовних вимог – це лише частина справи відновлення порушених прав, тому що боржники, відмовляючись виконувати рішення, вживають різних заходів, зокрема судового характеру, з метою затягування строків виконання, незаконної реалізації наявного майна, відмови від сплати виконавчого збору тощо. Водночас прокурорами досить ефективно вживаються заходи щодо відновлення прав та інтересів держави в цій сфері й реального виконання судових рішень.

Наприклад, прийняття рішень судами, зокрема постановлених за заявами та скаргами учасників виконавчого провадження на стадії виконання, ґрунтується на застосуванні норм права, які регулюють

спірні правовідносини. Проте наявність прогалин і просто неврегульованість окремих правовідносин у тій чи іншій сфері дає підстави судам приймати різні за змістом рішення, неоднаково застосовувати одні і ті самі норми права та постає однією з головних проблем у разі судового захисту інтересів держави на стадії виконання судових рішень [5, с. 123].

Однакове застосування судами законодавства, що є невід'ємним складником принципу правової визначеності, не є «особистою» справою тільки судів. Правозастосування впливає, перш за все, на учасників відповідних правовідносин, яких органи прокуратури представляють. Прокурори найбільше зацікавлені в тому, щоб судова система забезпечувала, з одного боку, законність судових рішень, а з іншого – прогнозованість і гарантованість судового захисту.

15 грудня 2017 р. розпочав роботу Верховний Суд і набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким процесуальні кодекси викладені у новій редакції [6].

Новими процесуальними кодексами передбачено, що касаційний суд, який розглядає справу в касаційному порядку, наділений повноваженнями передавати справи на розгляд об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

Відповідно до ст. 45 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Велика Палата Верховного Суду у визначених законом випадках здійснює перегляд судових рішень у касаційному порядку з метою забезпечення однакового застосування судами норм права.

Сьогодні нові процесуальні кодекси містять уніфіковані правові приписи щодо підстав і порядку передачі касаційними судами у складі ВС справ на розгляд його Великої Палати, які викладені у ст. ст. 302–303 ГПК України, ст. ст. 403–404 ЦПК України, ст. ст. 246–247 КАС України.

Відповідно до ч. 5 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» [7], ст. 263 ЦПК України, ст. 236 ГПК України, ст. 242 КАС України, висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права; під час вибору й застосування норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Аналіз судової практики за рішеннями, де прокурор є учасником виконавчого провадження, дає змогу виокремити найбільш актуальні справи, які органи прокуратури використовують у своїй діяльності. Насамперед, необхідно згадати справу, у якій Верховний Суд (постанова від 23 червня 2018 р. у справі № 912/1059/14) погодився з доводами прокурора, що на стадії виконання судових рішень, постановлених за позовами органів прокуратури, не потрібно

обґрунтовувати порушення або загрозу порушення інтересів держави. Суд у цій справі дійшов висновку, що у разі розгляду справи за позовом прокурора в інтересах держави оцінка обґрунтованості мотивів звернення прокурора до суду здійснена судом уже під час розгляду спору по суті заявлених вимог. На час відкриття виконавчого провадження як стадії виконавчого провадження прокурор є учасником справи, а тому він не повинен обґрунтовувати необхідність захисту інтересів держави, зокрема, під час звернення до суду на стадії виконання рішень [8].

У іншій справі суд погодився із доводами прокуратури про незаконність дій державного виконавця щодо повернення без прийняття до виконання виконавчого документа про витребування із чужого незаконного володіння майна. Зокрема, Якимівським районним відділом державної виконавчої служби Головного управління юстиції у Запорізькій області 11 листопада 2016 р. повернуто відповідно до п. 7 ч. 4 ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження» без прийняття до виконання виконавчий лист, виданий у справі № 2-690/11 за позовом прокуратури Запорізької області про витребування з незаконного володіння фізичної особи та повернення державі в особі Фонду державного майна України частини комплексу санаторію. Державний виконавець зазначив, що виконання постановленого судом рішення не передбачає застосування заходів примусового виконання та у виконавчому документі не вказано органу, якому необхідно передати нерухоме майно.

Дії виконавця оскаржено прокуратурою Запорізької області до районного суду Запорізької області, ухвалою якого, залишеною в силі судами апеляційної та касаційної інстанцій, скаргу задоволено. Визнано неправомірним рішення державного виконавця та зобов'язано прийняти до виконання виконавчий лист. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду в постанові від 30 травня 2018 р. у справі № 2-690/11 зазначив, що ст. 388 Цивільного кодексу України встановлені підстави і порядок витребування майна із чужого незаконного володіння. Вказаний спосіб захисту цивільних прав кореспондується із заходом примусового виконання, передбаченим п. 3 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження», а саме – вилученням і передачею предметів стягувачу.

Виданий судом виконавчий лист відповідає резолютивній частині судового рішення, у ньому зазначено відповідний державний орган, в інтересах якого прокурором заявлявся позов.

Державний виконавець помилково дійшов висновку, що виконання не передбачає застосування заходів примусового виконання рішення та у виконавчому документі не зазначено особи, якій необхідно передати нерухоме майно. Поняття «витребування» і «вилучення та передача предметів», що зазначені в п. 3 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження», є тотожними. Щодо особи, якій необхідно передати майно, то це – Фонд державного майна України, про що вказано у виконавчому листі. Отже, суд дійшов висновку, що дії державного виконавця

є неправомірними, а судові рішення про витребування майна підлягає примусовому виконанню [9].

Великою Палатою Верховного Суду 6 червня 2018 р. (справи № 127/9870/16-ц [10] та № 921/16/14-г/15) [11] поставлено крапку в дискусії про підсудність справ щодо оскарження постанов виконавчої служб про стягнення виконавчого збору.

Згідно з положеннями ст. 339 ГПК України сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи. При цьому скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції (ч. 1 ст. 340 ГПК України).

Спеціальні норми встановлені Законом України «Про виконавче провадження», а саме згідно із ч. 1 ст. 74 рішення дії або бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

Водночас ч. 2 ст. 74 зазначеного вище Закону передбачено, що рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), зокрема постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

З урахуванням вищенаведеного Верховний Суд зробив висновок, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи щодо оскарження постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафів, прийнятих у виконавчих провадженнях щодо примусового виконання всіх виконавчих документів незалежно від того, яким органом, зокрема судом якої юрисдикції, вони видані.

Постановляючи рішення 30 серпня 2018 р. № 916/4106/14 [12], Верховний Суд дійшов висновку, що невиконання боржником судового рішення не є підставою для його невиконання державним виконавцем. Суд зазначив, що виконання судового рішення, яке набрало законної сили, не можна ставити в залежність від волевиявлення боржника або будь-яких інших осіб на вчинення чи невчинення дій щодо його виконання, оскільки це нівелюватиме значення самого права звернення до суду як способу захисту й забезпечення реального відновлення порушених прав та інтересів. Наприклад, на виконанні в одному з відділів державної виконавчої служби

в Одеській області перебував виконавчий лист із примусового виконання судового рішення про зобов'язання фізичної особи-підприємця звільнити земельну ділянку шляхом демонтажу приміщення кафе-бару. Ст. 63 Закону України «Про виконавче провадження» визначено порядок виконання рішень, за якими боржник зобов'язаний вчинити певні дії або утриматися від їх учинення. Під час учинення виконавчих дій державним виконавцем двічі накладено на боржника штраф, після чого направлено повідомлення про вчинення злочину поліції та винесено постанову про закінчення виконавчого провадження у зв'язку з неможливістю виконати рішення суду без участі боржника (п. 11 ч. 1 ст. 39 Закону).

Верховний Суд зазначив, що невиконання боржником судового рішення про зобов'язання звільнити земельну ділянку шляхом демонтажу розміщеного на ній приміщення не свідчить про те, що воно не може бути виконане без його участі. Хоча рішення і зобов'язує саме боржника вчинити ці дії, однак не є нерозривно пов'язаним з особою боржника та не унеможлиблює виконання цього рішення без його участі шляхом ужиття державним виконавцем заходів примусового виконання.

Висновки. Висновки Верховного Суду постійно вивчаються прокурорами з метою їх подальшого застосування у практичній діяльності органів прокуратури. Це дає змогу більш ефективно виконувати завдання, які постають у сфері представництва інтересів держави на етапі виконання судових рішень: по-перше, збільшити кількість задоволених позовів, заяв і скарг, заявлених органами прокуратури в інтересах держави; по-друге, знизити відсоток рішень, які потребують умовалшого оскарження, що є досить актуальним в умовах сплати органами прокуратури судового збору за подання процесуальних документів. На практиці виникає багато питань, пов'язаних із різними позиціями суду з одного і того ж питання. Сподіваємось, що новий Верховний Суд сприятиме розвитку єдиної судової практики в Україні, як це передбачено Законом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (з наступними змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України від 13 грудня 2012 р. № 18-рп/2012. Законодавство України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12>.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Янголенко проти України» № 14077/05 від 10 грудня 2009 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_533.
4. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
5. Романюк Я.М., Бейцун І.В. Правова природа обов'язковості рішень Верховного Суду України та вдосконалення механізму забезпечення єдності судової практики. Право України. 2012. № 11–12. С. 122–136.
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного суду-

чинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

7. Закон України «Про судоустрій та статус судів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

8. Постанова Верховного Суду від 23 червня 2018 р. № 912/1059/14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75081921>.

9. Постанова Верховного Суду від 30 травня 2018 р. у справі № 2-690/11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74505750>.

10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 червня 2018 р. у справі № 127/9870/16-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777526>.

11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 6 червня 2018 р. у справі № 921/16/14-г/15 //Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74660021>.

12. Постанова Верховного Суду від 30 серпня 2018 р. у справі № 916/4106/14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76156163>.

Драган О.В. ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ: ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ

У статті автором зазначаються зміни в законодавстві України, які пов'язані із прийняттям нових процесуальних кодексів і початком роботи нового Верховного Суду. Проаналізовано позиції Верховного Суду з питань, які стосуються реалізації прокурором функції представництва під час виконання судових рішень у контексті цих законодавчих змін та останніх висновків Верховного Суду у справах за позовами прокурорів.

Ключові слова: представництво прокурорами інтересів держави в суді, органи прокуратури, виконання судових рішень, висновки Верховного Суду.

Драган Е.В. ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО ПРОКУРОРОМ ИНТЕРЕСОВ ГОСУДАРСТВА ПРИ ИСПОЛНЕНИИ СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ: ВЫВОДЫ ВЕРХОВНОГО СУДА

В статье автором указываются последние изменения в законодательстве Украины, которые связаны с введением в действие с 15 декабря 2017 г. новых процессуальных кодексов и началом работы нового Верховного Суда. Проведен анализ позиций Верховного Суда по вопросам, которые касаются реализации прокурором функции представительства при исполнении судебных решений в контексте этих законодательных изменений и последних выводов Верховного Суда по делам по искам прокуроров.

Ключевые слова: представительство прокурорами интересов государства в суде, органы прокуратуры, исполнение судебных решений, выводы Верховного Суда.

Dragan O.V. EXECUTION OF COURT DECISIONS IN THE PROCESS OF REPRESENTATION BY THE PROSECUTOR THE INTERESTS OF THE STATE IN COURTS: CONCLUSIONS OF THE SUPREME COURT

In the article the author describes the last changes in the Ukrainian legislation, which are in the connection with the enter into force of new procedural codes (from the 15th of December 2017) and the beginning of the work of the new Supreme Court.

Also the author analyzed the position of the Supreme Court in questions of realization of the function of representation the interests of the State in courts by the prosecutor in the process of execution of court decisions in the context of these changes. At the same time conclusions of the Supreme Court in prosecutor's cases more deeply studied. The author draws attention on the conclusions of Grand Chamber of Supreme Court in several categories of judicial decisions.

For example, according to the position of the Supreme Court – prosecutor should not prove that he has grounds for representing the interests of the State in court in the process of execution of the court decision.

The author analyzed court decision about the jurisdiction of administrative courts when decisions of state executors about the payment of the executive fee are appeal.

Also Supreme Court in prosecutor's case concluded that non-performance of the court decision by the debtor is not the basis for such actions by the state executor.

Key words: function of representation the State interests by the prosecutors in courts, execution of court decisions, conclusions of the Supreme Court, Grand Chamber of Supreme Court, executive fee, non-performance of court decision, state executor.